Рудольф Еріх Распе

Пригоди барона Мюнхгаузена

Переказ для дітей Корнія Чуковського

Переклад Григора Тютюнника

(1981)

НАЙПРАВДИВІША ЛЮДИНА НА ЗЕМЛІ

Маленький дідок із довгим носом сидить біля каміна й розказує про свої пригоди. Його слухачі сміються просто йому в очі:

— Ох і Мюнхаузен! Оце барон!

Але він навіть не дивиться на них.

Він собі спокійно веде далі: як він літав на Місяць, як він жив серед триногих людей, як його проковтнула велетенська рибина, як у нього відірвалася голова.

Одного разу якийсь проїжджий слухав-слухав те все і раптом не стерпів:

— Усе це вигадки! Нічого того не було, що ти розказуєш! Дідок насупився і поважно відповів:

— Ті графи, барони, князі й султани, яких я мав честь називати своїми друзями, завжди казали, що я найправдивіша людина на землі.

Усі зареготалися ще дужче.

— Мюнхаузен — правдива людина! Ха-ха-ха! Ха-ха-ха! Ха-ха-ха!

А Мюнхаузен, і оком не моргнувши, правив далі: про те, як на голові в оленя виросло розкішне дерево.

— Дерево?.. На голові в оленя?!

— Так. Вишня. 1 на вишні ягоди. Такі соковиті, солодкі...

Усі ці оповідання надруковані тут, в оцій книжці. Прочитайте їх і скажете самі, чи була коли в світі людина, правдивіша за барона Мюнхаузена.

ЧАСТИНА ПЕРША

КІНЬ НА ДЗВІНИЦІ

Я виїхав до Росії верхи на коні. Було це взимку. Йшов сніг.

Кінь підбився і став спотикатися. Мені дуже схотілося спати. Я ледве з сідла не падав від утоми. Та даремно я шукав, де переночувати: дорогою не трапилося мені жодного села. Що тут робити? Довелося ночувати серед поля.

Навкруги ні дерева, ні кущика. Тільки маленький стовпчик стирчав з-під снігу.

До цього стовпчика я сяк-так прив'язав свого змерзлого коня, а сам уклався тут-таки, на снігу, й заснув.

Спав я довго, а коли прокинувся, то побачив, що лежу не в полі, а в селі, або, краще сказати, в якомусь містечку: звідусіль мене оточують будинки.

Що таке? Де це я опинився? Як могли ці будинки вродитися тут за одну ніч?

І де дівся мій кінь?

Довго я не розумів, що сталося. Коли чую знайоме іржання. Це ірже мій кінь.

Але де ж він?

Іржання чути звідкись ізгори.

Я підводжу голову — і що ж?

Мій кінь висить на вершку дзвіниці. Він прив'язаний просто до хреста.

Я вмить збагнув, у чім річ.

Учора ввечері все це містечко, з усіма людьми й будинками, було геть-чисто заметене снігом, з-під нього стирчав тільки вершечок хреста.

Я не знав, що то хрест, мені здалося, що то — невеличкий стовпчик, і я прив'язав до нього свого змореного коня! А вночі, поки я спав, почалася велика відлига, сніг розтав, і я незчувся, як опустився на землю.

Але сердешний мій кінь так і лишився там, угорі, на дзвіниці. Прив'язаний до хреста, він не міг спуститися на землю.

Що робити?

Не довго думавши, хапаю пістолет, як слід прицілююся і влучаю просто у вуздечку, бо з мене завжди був добрий стрілець.

Вуздечка — навпіл.

Кінь швидко спускається до мене.

Я на нього — і вихором уперед.

ВОВК, ЗАПРЯЖЕНИЙ У САНИ

Але взимку верхи на коні незручно, куди краще їхати саньми. Я купив собі добрячі сани і швидко подався м'яким снігом.

Надвечір уїхав я в ліс. Я був уже придрімав, коли це почув тривожне іржання. Я озирнувся і при світлі місяця побачив страшного вовка, який, роззявивши зубату пащу, біг за моїми саньми. Надії на порятунок не було.

Я ліг на дно саней і від страху заплющив очі.

Кінь мій гнав як шалений. Клацання вовчих зубів лунало в мене над самим вухом.

Але, на щастя, вовк не звернув на мене ніякої уваги.

Він перескочив через сани — просто у мене над головою — і накинувся на мого бідолашного коня.

В одну мить задня частина мого коня щезла в неситій вовчій пащі.

Передня частина з болю й жаху все бігла вперед.

Вовк в'їдався в мого коня все глибше й глибше.

Коли я прийшов до тями, то вхопив батіг і, не гаючи й хвилини, заходився шмагати ним ненажерливого звіра.

Він завив і рвонувся вперед.

Передня частина коня, якої ще не з'їв вовк, випала з упряжі в сніг, і вовк опинився на його місці — в голоблях і кінській збруї!

Вирватися з цієї збруї вовк не міг: він був запряжений, як кінь.

Я шмагав і шмагав його що було сили.

Він летів уперед, тягнучи за собою мої сани.

Ми мчали так швидко, що вже за дві-три години в'їхали чвалом у Петербург.

Здивовані петербуржці юрбами бігли дивитись на героя, що замість коня запріг у сани страшного вовка.

ІСКРИ З ОЧЕЙ

У Петербурзі мені велося добре. Я часто ходив на полювання, і тепер залюбки згадую ті веселі часи, коли зі мною мало не щодня траплялося стільки дивовижних пригод.

Одна пригода була дуже кумедна.

Річ у тім, що з вікна моєї спальні було видно великий став, де водилося дуже багато усякої дичини.

Якось уранці, підійшовши до вікна, я вгледів на ставу диких качок.

Миттю вхопив я рушницю і стрімголов вибіг із будинку.

Але зопалу, збігаючи по східцях, я вдарився головою об двері, та так, що з очей мені посипалися іскри.

Це не спинило мене.

Я побіг далі. Ось, нарешті, й ставок. Цілюся в найситішу качку, хочу вистрелити — і, на превеликий жах, помічаю, що в рушниці нема кременя. А без кременя неможливо стріляти.

Побігти додому по кремінь?

Але ж качки можуть полетіти.

Я сумно опустив рушницю, проклинаючи свою долю, аж раптом мені блиснула щаслива думка.

Що сили мав ударив я себе кулаком у праве око. Із ока, звичайно, так і сипонули іскри, і порох одразу спалахнув.

Так! Порох спалахнув, рушниця вистрелила, і я одним пострілом убив десять чудових качок.

Раджу й вам: щоразу, як надумаєте розвести вогонь, добувайте іскри зі свого правого ока.

ДИВОВИЖНЕ ПОЛЮВАННЯ

А втім, зі мною бували й кумедніші випадки. Якось я пробув на полюванні цілий день і надвечір натрапив у глухому лісі на чимале озеро, яке аж кишіло дикими качками.

Зроду-віку не бачив я такої сили качок!

На жаль, у мене не лишилося жодної кулі.

А я саме того вечора чекав у гості велику компанію приятелів, і мені хотілося почастувати їх дичиною. Я взагалі людина гостинна й щедра. Мої обіди і вечері славилися на весь Петербург. Як мені вертатися додому без качок?

Довго я стояв вагаючись і раптом згадав собі, що в мене в мисливській торбі лишився шматочок сала.

Ура! Це сало буде чудовою принадою! Дістаю його з торби, швидко прив'язую до довгого тонкого мотузка і кидаю у воду.

Качки, побачивши ласеньке, враз підпливають до сала.

Одна з них пожадливо його ковтає.

Але сало слизьке і, швидко пройшовши крізь качку, вискакує в неї позаду!

Отож качка опиняється в мене на мотузочку.

Тоді до сала підпливає друга качка, і з нею діється те саме.

Качка за качкою ковтають сало і нанизуються на мій мотузок, немов на нитку.

Не минає й десяти хвилин, а вже всі як є качки нанизані на нього, мов намисто.

Можете собі уявити, як весело було мені дивитися на таку багату здобич!

Мені лишилось тільки витягти нанизаних качок і віднести до свого кухаря на кухню.

Ото буде бенкет для моїх друзів!

Але нести цілий табун качок виявилось не так-то легко.

Я ступив кілька кроків і страх утомився. Коли — уявіть собі мій подив! — качки знялися в повітря й підняли мене до хмар.

Інший на моєму місці розгубився б, але я людина хоробра й винахідлива.

Я зробив кермо із свого сюртука і, правуючи качками, швидко полетів додому.

Але як спуститися донизу?

Та простісінько! Моя кмітливість стала й тут мені в пригоді. Я скрутив кільком качкам голови, і ми почали повільно спускатись на землю.

Я потрапив якраз у димар своєї власної кухні! Бачили б ви, як здивувався мій кухар, коли я постав перед ним у печі!

На щастя, він ще не встиг у ній розпалити.

КУРІПКИ НА ШОМПОЛІ

О, кмітливість — велика штука! Якось мені трапилося одним пострілом підстрелити сімох куріпок. Після цього навіть вороги мої мусили визнати, що я — стрілець над усіма стрільцями в світі, що такого стрільця, як Мюнхаузен, ще ніколи не бувало.

Сталося це так.

Я повертався з полювання, вистрілявши усі свої кулі. Нараз у мене з-під ніг випурхнуло сім куріпок. Звісно, я не міг дати вислизнути отакій чудовій дичині.

Я зарядив свою рушницю — чим би ви думали? — шомполом! Еге ж, звичайнісіньким шомполом, себто залізною круглою паличкою, якою прочищають рушницю!

Потім я підбіг до куріпок, сполохав їх і вистрелив.

Куріпки знялись одна по одній, і мій шомпол пронизав одразу всіх сімох. Усі сім куріпок упали до моїх ніг!

Я підняв їх і здивовано побачив, що вони смажені!

Зрештою, інакше й бути не могло: адже мій шомпол дуже нагрівся від пострілу, і куріпки, нанизавшися на нього, не могли не засмажитись.

Я сів на траву і тут-таки усмак пообідав.

ЛИСИЦЯ НА ГОЛЦІ

А вжеж, кмітливість — найголовніше в житті, і не було в світі людини, кмітливішої від барона Мюнхаузена. Одного разу в російському дрімучому лісі мені трапилась чорно-бура лисиця.

Шкура цієї лисиці була така гарна, що мені стало шкода псувати її кулею чи шротом.

Не гаючи й хвилини, я вийняв кулю з рушниці і, зарядивши її довгою шевською голкою, вистрелив у цю лисицю, а що лисиця стояла під деревом, голка міцно пришпилила її хвіст до стовбура.

Я неквапом підійшов до лисиці і почав стьобати її нагаєм.

Вона так очманіла з болю, що — повірите? — вискочила із своєї шкури і втекла від мене голісінька. А шкура дісталась мені ціла, не попсована ні кулею, ні шротом.

СЛІПА СВИНЯ

Еге ж, багато траплялося зі мною усяких дивних пригод!

Пробираюсь я одного разу крізь гущину дрімучого лісу й бачу: біжить дике порося, зовсім ще невеличке, а за поросям — превелика свиня.

Я вистрелив, але, на жаль, схибив.

Куля моя пролетіла якраз між поросям і свинею.

Порося завищало і шаснуло в ліс, а свиня стала на місці як укопана.

Я здивувався: чому й вона не тікає від мене? Але, підійшовши ближче, зрозумів, у чому річ. Свиня була сліпа і не бачила дороги. Вона

могла гуляти лісом, лише тримаючись за хвостик свого поросяти. Моя куля відірвала цей хвостик. Порося втекло, а свиня сама, без нього, не знала, куди їй іти. Безпорадно стояла вона з кінчиком поросячого хвоста в зубах. Тут мені набігла блискуча думка. Я схопив цей хвостик і повів свиню до себе на кухню. Бідолашна сліпа слухняно плентала за мною, думаючи, що її, як завжди, веде порося!

Так, я мушу повторити ще раз: кмітливість — велика штука!

ЯК Я СПІЙМАВ КАБАНА

Іншим разом мені трапився в лісі дикий кабан.

Упоратися з ним було далеко важче. У мене навіть рушниці не було з собою.

Я кинувся тікати, але він помчав за мною і неодмінно пронизав би був мене своїми іклами, якби я не сховався за першим-ліпшим дубом.

Кабан з розгону налетів на дуб, і його ікла так глибоко загналися в стовбур, що він не міг витягти їх звідти.

— Ага, попався, голубчику! — сказав я, виходячи з-за дуба.— Стривай, тепер ти від мене не втечеш!

І, взявши камінь, я почав ще глибше забивати в дерево гострі ікла, щоб кабан не визволився, а потім зв'язав його доброю вірьовкою і, завдавши на віз, урочисто повіз до себе додому.

Ото дивувались інші мисливці! Вони не могли собі й подумати, що лютого звіра можна спіймати живцем, не витративши жодного набою.

НЕЗВИЧАЙНИЙ ОЛЕНЬ

А втім, зі мною траплялись дива ще й не такі. Іду якось я лісом і ласую солодкими соковитими вишнями, які купив по дорозі.

І враз просто переді мною — олень! Стрункий, гарний, з величезними гіллястими рогами!

А в мене, як на злість, жодної кулі!

Олень стоїть і спокійнісінько на мене дивиться, неначе знає, що в мене рушниця не заряджена.

На щастя, у мене лишилося ще кілька ягід, і я зарядив рушницю замість кулі кісточкою з вишні. Так, так, не смійтеся, звичайною кісточкою з вишні.

Гримнув постріл, але олень тільки труснув головою. Кісточка влучила йому в лоб і не вчинила ніякої шкоди. За одну мить він зник у лісовій гущавині.

Я дуже шкодував, що випустив із своїх рук такого чудового звіра.

Через рік я знову полював у тому ж лісі. Звичайно, на той час я зовсім забув історію з вишневою кісточкою.

Як же я здивувався, коли з лісової гущини просто на мене вискочив розкішний олень, у якого між рогами росла висока гілляста вишня! Ах, повірте, це було дуже гарно: стрункий олень, і на голові у нього струнке дерево! Я відразу ж подумав, що дерево це виросло з тієї маленької кісточки, яка торік послужила мені за кулю. Цього разу мені не бракувало набоїв. Я прицілився, вистрелив — і олень мертвий упав на землю. Отож я з одного пострілу відразу дістав і печеню, і компот з вишень, бо дерево було вкрите великими, спілими вишнями.

Мушу признатись, що смачніших вишень я не куштував за все своє життя.

ВОВК НАВИВОРІТ

Не знаю чому, але зі мною часто траплялося, що найлютіших і найнебезпечніших звірів я зустрічав у таку хвилину, коли був неозброєний і безпорадний.

Іду якось лісом, а назустріч мені — вовчище. Роззявив пащу і просто на мене.

Що робити? Тікати? Але вовк уже накинувся на мене, звалив і ось-ось перегризе мені горлянку. Інший на моєму місці розгубився б, але ви знаєте барона Мюнхаузена! Я рішучий, кмітливий і хоробрий. Не гаючи й хвилини, я застромив кулака вовкові в пащу і, щоб він не одкусив мені руки, засував її дедалі глибше. Вовк люто дивився на мене. Очі йому горіли з люті. Але я знав, що коли витягну руку, він розірве мене на шматочки, і тому безстрашно засував її далі й далі. І раптом мені блиснула чудова думка: я захопив його нутрощі, добре шарпнув — і вивернув вовка, як рукавицю, навиворіт!

Певно, що після такої операції він мертвий упав до моїх ніг. Я пошив з його шкури прекрасну теплу куртку і, коли ви мені не вірите, охоче її вам покажу.

СКАЖЕНА ШУБА

З рештою, в моєму житті бували випадки і страшніші, ніж зустріч з вовками.

Одного разу погнався за мною скажений собака.

Я чимдуж подався від нього навтіки.

Але на плечах у мене була важка шуба, яка заважала мені бігти.

Я скинув її на бігу, вскочив у будинок і причинив за собою двері. Шуба так і лишилася на вулиці.

Скажений пес кинувся на неї і почав люто її кусати. Мій слуга вискочив з будинку, схопив шубу і повісив її у тій шафі, де висів мій одяг.

Другого дня рано-вранці забігає в мою спальню і перелякано гукає:

— Вставайте, вставайте! Ваша шуба сказилася!

Я зірвався з ліжка, відчиняю шафу — і що ж я бачу?! Весь мій одяг подертий на клапті!

Слуга казав правду: моя бідолашна шуба сказилася, бо вчора її покусав скажений пес.

Шуба люто накинулась на мій новий мундир, і від нього тільки клаптики полетіли.

Я схопив пістолет і вистрелив.

Скажена шуба вмить угамувалася. Тоді я наказав своїм слугам зв'язати її і повісити в окремій шафі.

Відтоді вона вже нікого не кусала, і я одягався в неї без ніякого страху.

ВОСЬМИНОГИЙ ЗАЄЦЬ

Так, чимало дивовижних пригод трапилося зі мною в Росії

Якось я гнався за незвичайним зайцем.

Заєць був навдивовижу прудкий. Знай скаче вперед — хоч би тобі раз присів спочити.

Два дні я ганявся за ним, не злазячи з сідла, і ніяк не міг наздогнати.

Третього дня мені таки пощастило підстрелити цього клятого зайця.

Тільки-но він упав на траву, я скочив з коня і почав розглядати здобич.

Уявіть собі моє здивування, коли я побачив, що у цього зайця, крім його звичайних ніг, були ще й запасні. У нього було чотири ноги на животі і чотири на спині!

Атож, на спині в нього були чудові, міцні ноги! Коли нижні ноги в нього стомлювались, він перевертався на спину, голічерева, і далі біг на запасних ногах.

Не диво, що я, мов очманілий, три доби ганявся за ним!

ЧАРІВНА КУРТКА

На жаль, доганяючи восьминогого зайця, моя вірна собака так стомилася від триденної гонитви, що впала на землю і за годину померла.

Я мало не заплакав з жалю і, щоб зберегти пам'ять про свою улюбленицю, наказав пошити собі з її шкури мисливську куртку.

Відтоді мені вже не потрібні ні рушниця, ні собаки.

Щоразу, коли я буваю в лісі, моя куртка так і тягне мене туди, де сховався вовк чи заєць.

Коли я наближаюся до дичини на відстань пострілу, від куртки одривається ґудзик і, мов куля, летить просто у звіра. Звір падає на місці, вбитий дивовижним ґудзиком.

Ця куртка й зараз на мені.

Ви, здається, мені не вірите, ви посміхаєтесь? Але погляньте-но сюди, і ви переконаєтесь, що я кажу вам чистісіньку правду: хіба ви не бачите на власні очі, що тепер на моїй куртці залишилося тільки два гудзики? Коли я знов ітиму на полювання, я пришию до неї дюжин зо три.

Ото заздритимуть мені інші мисливці!

КІНЬ НА СТОЛІ

Здається, я ще нічого не розповідав вам про своїх коней?

Тим часом у мене й з ними траплялося чимало дивовижних пригод.

Було це в Литві. Я гостював у приятеля, який страх любив коней.

І ось, коли він показував гостям свого найкращого коня, яким найдужче пишався, кінь зірвався з вуздечки, збив з ніг чотирьох конюхів і помчав двором, як навіжений. Усі з переляку розбіглися.

Не знайшлося жодного сміливця, що зважився б підступити до розлюченої тварини.

Тільки я не розгубився, бо, наділений великою хоробрістю, змалку вмію загнуздувати найдикіших коней.

Я миттю скочив коневі на спину і враз приборкав його. Відчувши мою міцну руку, він одразу скорився мені, наче мала дитина. З тріумфом об'їхав я увесь двір, і раптом мені закортіло показати свою вправність дамам, що сиділи за чайним столом.

Як же це зробити?

Дуже просто! Я спрямував коня до вікна і, як вихор, влетів до їдальні.

Жінки спершу дуже полякались. Але я змусив коня вискочити на чайний стіл і так спритно прогарцював серед чарок і чашок, що не розбив ані чарочки, ані найменшого блюдця.

Це дуже сподобалося дамам; вони почали сміятися і плескати в долоні, а мій приятель, зачарований моєю нечуваною спритністю, просив мене взяти цього чудового коня в подарунок.

Я дуже зрадів такому подарункові, бо збирався на війну і давно підшукував собі скакуна.

За годину я вже мчав на новому коні в напрямі Туреччини, де саме точилися жорстокі бої.

ПІВКОНЯ

В боях я, звісно, відзначався одчайдушною хоробрістю і попереду всіх налітав на ворога.

Якось після гарячої битви з турками захопили ми ворожу фортецю. Я перший удерся в неї і, прогнавши з фортеці всіх турків, під'їхав до колодязя — напоїти розпаленого коня. Кінь пив і ніяк не міг напитися. Минуло кілька годин, а він не відривається від колодязя. Що за знак? Я був здивований. Але раптом позад мене почувся дивний плюскіт.

Я оглянувся і від подиву трохи не впав з сідла.

Виявилось, що вся задня половина мого коня була геть відрізана і вода, яку він пив, вільно виливалася позаду, не затримуючись у нього в животі. Від цього за моєю спиною стояло широке озеро. Я був приголомшений. Що за дивина?

Аж ось під'їхав до мене один із солдатів, і загадка враз розкрилася.

Коли я помчав за ворогами і вдерся у браму ворожої фортеці, турки саме в ту мить зачинили браму і відтяли задню половину мого коня. Ніби розрубали його навпіл! Ця задня половина якийсь час гарцювала під зачиненою брамою, брикаючись і розганяючи

турків ударами копит, а потім побігла на сусідній луг.

— Вона там пасеться й зараз! — повідомив мені солдат.

— Пасеться? Не може бути!

— Подивіться самі.

Я помчав на передній половині коня до лугу. Там я справді побачив задню половину коня. Вона мирно паслася на зеленому моріжку.

Я мерщій послав по військового лікаря, і він, не довго думаючи, зшив обидві половини мого коня тонкими лавровими прутиками, бо ниток у нього напохваті не було.

Обидві половини чудово зрослися, а лаврові прутики пустили коріння в тіло мого коня, і через місяць у мене над сідлом заплелася альтанка з лаврового гілля.

Сидячи в цій затишній альтанці, я вчинив не один дивовижний подвиг.

ВЕРХИ НА ЯДРІ

А втім, у війну мені довелося їздити верхи не лише на конях, але й на гарматних ядрах.

Було це так.

Ми облягали якесь турецьке місто, і треба було нашому командирові довідатись, чи багато у тому місті гармат.

Але в усій нашій армії не знайшлося сміливця, який погодився б крадькома пройти у ворожий табір.

Найсміливішим, звісно, виявився я.

Я став біля велетенської гармати, що обстрілювала турецьке місто, і, коли з гармати вилетіло ядро, я скочив на нього верхи і хвацько помчав уперед. Усі в один голос вигукнули:

— Слава, слава, слава, бароне Мюнхаузен!

Спершу я летів залюбки, але коли вдалині замріло вороже місто, мене обсіли тривожні думки!

"Гм! — сказав я собі.— Улетіти-то ти, напевне, влетиш, але чи пощастить тобі звідти вибратися? Вороги не будуть панькатися з тобою, вони схоплять тебе, як шпигуна, і повісять на найближчій шибениці. Ні, любий Мюнхаузене, треба тобі повертатися, поки не пізно!

У цю мить повз мене пролетіло зустрічне ядро, що його пустили турки в наш табір.

Не довго думавши, я пересів на нього і, мов ніде нічого, полетів назад. Звісно, під час польоту я ретельно перелічив усі турецькі гармати і привіз своєму командирові щонайдокладніші відомості про ворожу артилерію.

ЗА ВОЛОССЯ

Взагалі, під час цієї війни зі мною було чимало пригод.

Якось, рятуючись від турків, спробував я перескочити болото верхи на коні. Але кінь не доскочив до берега, і ми з розгону шубовснули у рідке багно. Шубовснули і почали тонути. Порятунку не було.

Болото страх як швидко засмоктувало нас усе глибше й глибше. Ось уже весь тулуб мого коня сховався у смердючому багні, ось уже й моя голова почала пірнати в болото, і звідти стирчить лише кіска моєї перуки.

Що робити?

Ми неминуче загинули б, якби не дивовижна сила моїх рук. Я неймовірний силач. Вхопивши себе за цю кіску, я щосили смикнув

догори і без великої натуги витяг з болота й себе, й свого коня, якого міцно стиснув ногами, мов лещатами.

Еге ж, я підняв у повітря і себе, й свого коня, і якщо ви гадаєте, що це легко, спробуйте зробити це самі.

БДЖОЛИНИЙ ПАСТУХ ТА ВЕДМЕДІ

Але ні сила, ні хоробрість не врятували мене від лихої напасті.

Якось після бою турки оточили мене і, хоч я бився, як тигр, а все ж потрапив до них у полон.

Вони зв'язали мене і продали в рабство.

Для мене почалися чорні дні. Правда, роботу мені давали неважку, але дуже нудну й надокучливу: мене призначили пасти бджіл. Щоранку я мусив виганяти султанових бджіл на моріжок і пасти їх цілий день, а ввечері знов заганяти у вулики.

Спочатку все було добре, але якось, перелічивши своїх бджіл, я помітив, що однієї не вистачає.

Я пішов шукати її і незабаром побачив, що на неї напали два величезні ведмеді, які, певно, хотіли розірвати її навпіл і поласувати її солодким медом. У мене не було з собою ніякої зброї — лише маленька срібна сокирка.

Я розмахнувся і шпурнув цю сокирку в жадібних звірів, щоб злякати їх і визволити бідолашну бджілку. Ведмеді кинулись тікати, і бджілку було врятовано. Але, на жаль, я дуже вже розмахнувся своєю могутньою рукою і кинув сокирку так, що вона залетіла на Місяць. Атож, на Місяць. Ви хитаєте головою й смієтесь, а мені тоді було не до сміху.

Я замислився.

Що ж його робити? Де взяти таку довгу драбину, щоб дістатися аж на Місяць?

ПЕРША ПОДОРОЖ НА МІСЯЦЬ

На щастя, я згадав, що на городах у Туреччині є такі овочі, що ростуть дуже швидко і часом виростають аж до неба.

Це турецькі боби. Не гаючись ані хвилини, я посадив у землю один такий біб, і він одразу ж почав рости.

Він ріс усе вище й вище і незабаром дотягся до Місяця!

— Ура! — крикнув я і поліз по стеблині вгору.

За годину я опинився на Місяці.

Нелегко мені було знайти на Місяці срібну свою сокирку. Місяць срібний і сокирка срібна — срібла на сріблі не видно. Але кінець кінцем я таки знайшов свою сокирку на купі гнилої соломи.

Я радісно запхнув її за пояс і хотів був спуститися на Землю.

Та ба: сонце висушило мою бобову стеблину, і вона розсипалася на друзки! Побачивши це, я трохи не заплакав з горя!

Що робити? Що робити? Невже я ніколи не повернуся на Землю? Невже я отак і вік звікую на цьому осоружному Місяці? О ні! Нізащо! Я підбіг до соломи й заходився сукати з неї мотузок. Мотузок вийшов недовгий, але тільки й лиха! Я почав спускатися по ньому. Однією рукою я з'їжджав по мотузку, а в другій тримав сокирку.

Та ось мотузок скінчився, і я повис у повітрі, поміж небом і землею. Це було страшно, але я не розгубився. Не довго думаючи, я схопив сокирку і, міцно взявшись за нижній кінець мотузка, відрубав його верхній кінець і прив'язав до нижнього. Це дало мені змогу спуститися нижче до Землі.

Та все ж до Землі було далеко. Не раз доводилось мені одрубувати верхню половину мотузка і прив'язувати її до нижньої. Нарешті я спустився так низько, що міг розглядіти міські будинки й палаци. До Землі лишалось яких три-чотири милі.

І раптом — о жах! — мотузок урвався. Я гримнувся на землю так, що пробив яму завглибшки щонайменше з півмилі.

Оговтавшись, я довго не знав, як мені видертися з тієї глибокої ями. Цілий день я не їв, не пив, а все думав та й думав. І таки додумався: викопав нігтями східці і по цих східцях виліз на поверхню Землі.

О, Мюнхаузен ніде не пропаде!

ПОКАРАНА ЖАДІБНІСТЬ

Досвід, здобутий такою тяжкою працею, робить людину розумнішою.

Після подорожі на Місяць я винайшов зручніший спосіб рятувати своїх бджілок від ведмедів.

Увечері я змастив медом голоблю на возі і заховався неподалік.

Як тільки смеркло, до воза підкрався величезний ведмідь і почав жадібно злизувати мед з голоблі. Ненажера так допався до цих ласощів, що й не помітив, як голобля увійшла йому в горлянку, а потім у шлунок і нарешті вилізла у нього ззаду.

Цього тільки я й чекав.

Я підбіг до воза й забив у голоблю позаду ведмедя товстий і довгий цвях. Тепер уже йому не сприснути ні туди, ні сюди. Так я й залишив його до ранку. Уранці почув про цю витівку сам турецький султан і прийшов подивитись на ведмедя, отак хитромудро спійманого. Він довго дивився на нього і реготався, аж падав.

КОНІ ПІД ПАХВАМИ, КАРЕТА НА ПЛЕЧАХ

Незабаром турки пустили мене на волю і разом з іншими полоненими вирядили назад до Петербурга.

Але я вирішив виїхати з Росії, сів у карету й подався на батьківщину. Зима того року була дуже холодна. Навіть сонце застудилося, відморозило щоки, і його напав нежить. А коли сонце застуджене, від нього замість тепла йде холод. Можете собі уявити, як я промерз у своїй кареті!

Дорога була вузька, обабіч тяглися паркани. Я наказав своєму візникові просурмити в ріжок, щоб зустрічні екіпажі підождали, поки ми проїдемо, бо на такій вузькій дорозі ми б не розминулися.

Візник виконав мій наказ. Він узяв ріжок і почав дмухати. Дмухав, дмухав, дмухав, але з ріжка не вилетіло й звуку! А тим часом назустріч нам їхав великий екіпаж.

Нічого не вдієш, вилізаю я з карети і випрягаю своїх коней. Потім завдаю карету собі на плечі — а карета добре навантажена! — і одним махом перескакую через паркан. Другий стрибок — і я переношу карету знову на дорогу, але вже позаду екіпажа.

Це було нелегко навіть мені, а ви знаєте, який з мене силач.

Трохи відпочивши, я повертаюся до своїх коней, беру їх собі попід пахви і такими ж двома стрибками переношу назад до карети. Під час цих стрибків один кінь почав несамовито брикатися.

Це було не дуже зручно. Але я засунув його задні ноги в кишеню свого сюртука, і йому хоч-не-хоч довелося присмирніти.

Потім я запріг коней у карету і спокійно доїхав до найближчого готелю.

Приємно було зігрітися після такого лютого морозу і відпочити після важкої роботи!

ВІДТАЛІ ЗВУКИ

Мій візник почепив ріжок неподалік від печі, а сам підійшов до мене, і ми стали мирно гомоніти. І раптом ріжок заграв: — Тру-ту-ту! Тра-та-та! Ра-ра-ра!

Ми дуже здивувалися, але тої ж миті я збагнув, чому на морозі

з цього ріжка годі було видобути й звуку, а в теплі він заграв сам.

На морозі звуки замерзли у ріжку, а тепер, відігрівшись біля

печі, відтали і почали самі вилітати з ріжка. Ми з візником увесь

вечір тішились цією чарівною музикою.

ЧАСТИНА ДРУГА

БУРЯ

Але не подумайте, будь ласка, що я мандрував лише лісами та полями. Ні, доводилося не раз перепливати моря і океани, і там зазнав я пригод, яких не зазнав ніхто інший. Пливли ми якось до Індії на великому кораблі. Погода була чудова. Але коли ми стояли на якорі біля якогось острова, знялась велика буря. Вона була такої сили, що вирвала на острові кілька тисяч (авжеж, кілька тисяч!) дерев і понесла їх попід хмари.

Велетенські дерева, кожне сотні пудів вагою, летіли так високо, що знизу видавалися пір'їнками. А тільки-но буря минула, кожне дерево упало знов на своє місце і зразу пустило коріння, отже на острові не лишилося ніяких слідів урагану. Чудернацькі дерева, еге ж?

Проте одне дерево так і не вернулося на своє місце.

Річ у тім, що коли воно злетіло в повітря, на його вітах сидів один бідний селянин з дружиною. Чого вони там були? Дуже просто: хотіли нарвати огірків, бо в тих краях огірки ростуть на деревах . Мешканці острова люблять огірки понад усе в світі і тільки огірки й їдять. Це в них єдина їжа.

Бідолашним селянам, яких підхопила буря, мимоволі довелося зробити мандрівку попід хмарами. Коли буря вщухла, дерево почало спускатися на землю. Селянин і селянка були, як на лихо, дуже гладкі, вони перехилили його набік своєю вагою, і дерево впало не туди, де росло, а осторонь, та ще й налетіло на тамтешнього короля і, на щастя, роздушило його, як комашку.

— На щастя? — спитаєте ви.— Чому ж на щастя?

Тому що цей король був жорстокий і люто мордував усіх мешканців острова.

Острів'яни були дуже раді, що їхній кат загинув, і запропонували корону мені:

— Будь ласка, добрий Мюнхаузене, будь нашим королем. Зроби нам ласку, царюй над нами. Ти такий мудрий і сміливий. Але я рішуче відмовився, бо не люблю огірків.

МІЖ КРОКОДИЛОМ І ЛЕВОМ

Коли буря минулася, ми підняли якір і тижнів за два щасливо прибули на острів Цейлон.

Старший син цейлонського губернатора запросив мене піти з ним на полювання.

Я залюбки погодився. Ми подалися до найближчого ліска. Спека стояла страшенна, і я мушу признатися, що з незвички скоро втомився. А син губернатора, дужий юнак, почував себе в таку спекоту пречудово. Він жив на Цейлоні змалечку.

Цейлонське сонце було йому звичне, й він бадьоро крокував по розпечених пісках.

Я відстав од нього і незабаром заблудився в гущині незнайомого лісу. Іду й чую шерхіт. Оглядаюся: переді мною здоровенний лев — роззявив пащу і хоче мене розшматувати. Що тут робитимеш? Рушниця моя була заряджена дрібним шротом, яким не вб'єш і куріпки. Я вистрелив, але шріт лише роздрочив хижого звіра, і він став ще лютіший.

Жахнувшись, я кинувся тікати, хоч і знав, що це дарма, що чудовисько одним стрибком наздожене мене й розшматує. Але куди я біжу? Попереду в мене роззявив пащеку величезний крокодил, ладний проковтнути мене вмить.

Що робити? Що робити?

Позаду — лев, попереду — крокодил, ліворуч — озеро, праворуч— болото, що аж кишить отруйними зміями.

Від смертельного жаху впав я на траву і, заплющивши очі, приготувався до неминучої загибелі. І раптом у мене над головою ніби щось пролетіло і впало. Я розплющив очі і побачив дивне видовище, яке дуже мене втішило: виявляється, лев, кинувшись на мене в ту мить, коли я падав на землю, перелетів через мене і вскочив просто в пащеку крокодилові.

Голова одного страховиська застрягла в горлянці другого, і обоє як могли силкувались вирватись одне від одного. Я схопився, вихопив мисливського ножа і одним махом відтяв голову левові. До ніг мені впало мертве тіло.

Потім, не гаючи часу, я вхопив рушницю і прикладом заходився вбивати левину голову ще глибше в пащу крокодилові, аж поки той кінець кінцем задихнувся.

Губернаторів син, що саме повернувся, привітав мене з перемогою над двома лісовими велетнями.

ЗУСТРІЧ З КИТОМ

Ви можете зрозуміти, що після цього на Цейлоні мені не дуже сподобалося.

Я сів на військовий корабель і вирушив до Америки, де немає ні крокодилів, ні левів.

Ми пливли десять днів без пригод, але раптом недалечко від Америки нас спіткало лихо: ми наскочили на підводну скелю.

Удар був такий міцний, що матроса, який сидів на щоглі, відкинуло в море на три милі.

На щастя, падаючи у воду, він встиг ухопитись за дзьоб червоної чаплі, яка пролітала повз нього, і чапля допомогла йому протриматися на поверхні моря, аж поки ми підібрали його.

Ми наскочили на скелю так зненацька, що я не міг устояти на ногах: мене підкинуло вгору, і я вдарився головою об стелю своєї каюти.

Від цього голова моя пірнула мені в шлунок, і лише за кілька місяців мені пощастило сяк-так витягти її звідти за чуприну.

Скеля, на яку ми наскочили, виявилась ніякою не скелею. Це був велетень-кит, що мирно дрімав на воді.

Наскочивши на нього, ми розбудили його, і він так розлютився, що вхопив наш корабель зубами за якір і цілий день, з ранку до ночі, тягав нас по всьому океані. На щастя, якірний ланцюг кінець кінцем перервався, і ми звільнились від кита.

Дорогою з Америки назад ми знову зустрілися з цим китом. Він був мертвий і лежав на воді, розпластавши свою тушу на півмилі. Годі було й думати, щоб витягти такого велетня на корабель. Тому ми відрізали від кита лише голову. І як же ми зраділи, коли, витягши її на палубу, знайшли в пащі чудовиська і наш якір, і сорок метрів корабельного ланцюга, що весь умістився в одному дуплі викришеного китового зуба!

Та не довго тривала наша радість. Де не взялась у нашому кораблі велика дірка. Вода так і гунула в трюм.

Корабель почав тонути.

Усі розгубились, закричали, заплакали, але я миттю зміркував, що робити. Навіть не скидаючи штанів, я сів просто в дірку і заткнув її своєю задньою частиною.

Текти перестало.

Корабель було врятовано.

У РИБ'ЯЧОМУ ЧЕРЕВІ

Через тиждень ми прибули до Італії.

Був сонячний, ясний день, і я пішов на берег Середземного моря купатися. Вода була тепла. Я чудовий плавець і заплив далеко від берега.

Коли бачу — просто на мене пливе величезна рибина, широко роззявивши пащу!

Що робити? Дременути від неї неможливо, а тому я зібгався клубком і кинувся в її роззявлену пащу, щоб чимшвидше проскочити повз гострі зуби і зразу опинитися в шлунку.

Не кожному б сяйнула отака дотепна хитрість, але я взагалі людина дотепна і, як ви знаєте, дуже винахідлива.

У шлунку в рибини було дуже темно, але затишно і тепло.

Я почав ходити в цій пітьмі, прогулюватися туди-сюди і незабаром помітив, що це дуже не подобається рибині. Тоді я почав навмисно тупати ногами, стрибати й танцювати, як шалений, щоб добряче попомучити її.

Рибина заволала з болю і висунула з води свій величезний писок.

Невдовзі її помітили з італійського корабля, що пропливав поблизу.

Оцього я й хотів! Моряки вбили її гарпуном, а потім витягли до себе на палубу і почали радитися, як їм найкраще розрубати незвичайну здобич.

Я сидів усередині і, правду сказати, тремтів з переляку. Я боявся, щоб ці люди не розрубали й мене вкупі з рибиною.

Це було б жахливо!

Але, на щастя, їхні сокири не зачепили мене.

Тільки-но блиснуло перше світло, я почав голосно кричати чистісінькою італійською мовою (о, я знаю італійську чудово!), що я радий бачити цих добрих людей, які визволили мене з моєї задушливої темниці.

Почувши людський голос із риб'ячого черева, матроси поніміли з жаху.

Вони ще дужче здивувалися, коли з риб'ячої пащі вискочив я і привітав їх люб'язним уклоном.

МОЇ ЧУДОВІ СЛУГИ

Корабель, що мене врятував, плив до столиці Туреччини.

Італійці, серед яких я тепер опинився, відразу побачили, що я людина неабияка, і запросили мене залишитись на кораблі разом з ними. Я погодився, і через тиждень ми причалили до турецького берега.

Турецький султан, дізнавшись, що я прибув, звичайно, запросив мене обідати. Він зустрів мене на порозі свого палацу і сказав:

— Я щасливий, що можу вітати вас у своїй старовинній столиці, мій любий Мюнхаузене! Сподіваюся, що ви при доброму здоров'ї? Я знаю всі ваші великі подвиги, і мені хотілось би доручити вам одну важку справу, з якою не впорається ніхто, крім вас, бо ви найрозумніша і найспритніша людина на землі. Чи не змогли б ви не гаючись виїхати до Єгипту?

— Залюбки! — відказав я.— Я так люблю мандрувати, що ладен хоч зараз на край світу.

Султанові моя відповідь дуже сподобалася, і він дав мені доручення, яке на віки вічні має залишитись таємницею для всіх, і тому я не можу розповісти, про що саме йшлося. Так, так, султан довірив мені велику таємницю, бо він знав, що я — найпевніша людина в усьому світі. Я вклонився і негайно рушив у дорогу. Тільки я від'їхав від турецької столиці, як мені назустріч трапився маленький чоловічок, що незвичайно швидко біг. До кожної його ноги було прив'язано по важкій гирі, і все-таки він летів, як стріла.

— Куди ти? — спитав я його.— І навіщо ти поприв'язував до ніг гирі? Адже вони заважають бігти!

— Три хвилини тому був я у Відні,— відказав, не спиняючись, чоловічок,— а зараз іду до Константинополя пошукати собі якоїсь роботи. А гирі причепив до ніг, щоб не бігти занадто швидко, бо квапитись мені нема куди.

Дуже сподобався мені цей незвичайний скороход, і я взяв його до себе на службу. Він охоче пішов за мною.

Другого дня ми помітили при самісінькій дорозі чоловіка, що лежав, приклавши вухо до землі.

— Що ти тут робиш? — спитав я його.

— Слухаю, як у полі росте трава! — відповів він.

— І чуєш?

— Ще й як! Мені це заіграшки!

— Коли так, іди до мене на службу, приятелю! Твої чуйні вуха можуть прислужитися мені в дорозі. Він погодився, і ми рушили далі. Невдовзі я побачив мисливця з рушницею в руках.

— Послухай,— звернувся я до нього,— в кого це ти стріляєш? Ніде не видно ні звіра, ні птиці.

— На даху дзвіниці у Берліні сидів горобець, і я влучив йому просто в око.

Ви знаєте, як я люблю полювання. Я обняв стрільця-молодця і запросив його до себе на службу. Він радо рушив за мною.

Минувши чимало країн і міст, ми під'їхали до великого лісу. Дивимося — край дороги стоїть велетенський на зріст чоловік, і в руках у нього шнур, який він накинув петлею на весь ліс.

— Що це ти тягнеш? — спитав я його.

— Та бач, дров треба нарубати, а сокира в мене дома лишилася, — сказав він.— Отож я хочу обійтися якось без сокири.

Він смикнув за шнур, і величезні дуби, немов билиночки, підскочили догори й попадали на землю.

Я, звісно, не пошкодував грошей і мерщій узяв цього силача до себе на службу.

Коли ми приїхали до Єгипту, знялася така страшенна буря, що всі наші карети й коні перекидом полетіли по дорозі.

Вдалині ми побачили сім вітряків, що махали крилами, як несамовиті. А на узгір'ї лежав чоловік і затуляв свою ліву ніздрю пальцем. Побачивши нас, він чемно мене привітав, і за мить буря втихла.

— Що ти тут робиш? — спитав я.

— Кручу вітряки своєму господареві, — одказав він.— А щоб вони не поламалися, я дму не дуже: лише з однієї ніздрі.

"Цей чолов'яга стане мені в пригоді",— подумав я і припросив його їхати зі мною.

КИТАЙСЬКЕ ВИНО

В Єгипті я швидко виконав усі султанові доручення. Моя спритність допомогла мені й цього разу. Через тиждень я з своїми незвичайними слугами повернувся до турецької столиці.

Султан зрадів, що я повернувся, і дуже хвалив мене за мої успіхи в Єгипті.

— Ви розумніші за всіх моїх міністрів, любий Мюнхаузене! — сказав він, міцно тиснучи мені руку.— Приходьте до мене сьогодні обідати!

Обід був дуже смачний — та ба! — на столі не було вина, бо туркам за їхніми законами заборонено пити вино. Мені стало невесело, і султан,

щоб утішити мене, повів мене по обіді до свого кабінету, відімкнув потайну шафу й дістав пляшечку.

— Такого чудового вина ви не куштували зроду, мій любий Мюнхаузене! — сказав він, наливаючи мені повну склянку.

Вино й справді було добряче. Але я, ковтнувши трохи, сказав, що в Китаї у китайського богдихана Фу Чана вино ще й краще.

— Мій любий Мюнхаузене! — вигукнув султан.— Я звик вірити кожному вашому слову, бо ви найправдивіша людина на землі, але присягаюсь, що оце ви кажете неправду: кращого вина не буває!

— А я вам доведу, що буває!

— Мюнхаузене, ви верзете дурниці!

— Ні, я кажу щиру правду і обіцяю рівно за годину привезти вам із богдиханового льоху такого вина, проти якого ваше вино — кисла юшка!

— Мюнхаузене, отямтеся! Я завжди мав вас за найправдивішу людину на землі, а це бачу, що ви несусвітній брехун.

— Коли на те пішло, я хочу, щоб ви пересвідчились негайно, правду я кажу чи ні.

— Згода! — відповів султан.— Якщо до четвертої години ви не привезете мені з Китаю пляшку найкращого в світі вина, я звелю відрубати вам голову.

— Чудово! — вигукнув я.— Я приймаю ваші умови. Але якщо до четвертої години це вино буде у вас на столі, ви віддасте мені стільки золота з своєї комори, скільки піднесе одна людина.

Султан погодився. Я написав китайському богдиханові листа і попросив його подарувати мені пляшку того самого вина, яким він частував мене три роки тому.

"Якщо ви відмовите мені в моєму проханні,— писав я,— ваш друг Мюнхаузен загине від руки ката".

Коли я скінчив писати, було вже п'ять хвилин на четверту.

Я гукнув свого скорохода і послав його до китайської столиці. Він одв'язав гирі, що висіли в нього на ногах, узяв листа і миттю зник з очей.

Я повернувся до султанового кабінету. Чекаючи скорохода, ми випили до дна почату пляшку.

Вибило чверть на четверту, потім пів на четверту, потім три чверті на четверту, а мого скорохода не було.

Мені зашкребло на душі, надто коли я помітив у султанових руках дзвіночок, в який він мав подзвонити й покликати ката.

— Дозвольте мені вийти в сад подихати свіжим повітрям! — сказав я султанові.

— Будь ласка! — відповів султан, якнайлюб'язніше всміхаючись.

Але, виходячи в сад, я помітив, що за мною назирці йдуть якісь люди, не відступаючи від мене й на крок.

Це були султанові кати, ладні щомиті накинутися на мене і зрубати мою бідну голову.

У розпачі я глянув на годинник. За п'ять хвилин четверта. Невже мені лишилося жити тільки п'ять хвилин? О, це занадто жахливо! Я покликав свого слугу — того самого, що слухав, як росте в полі трава,— і спитав його, чи не чує він — не тупотить мій скороход. Він приклав вухо до землі і сказав мені, на моє безголів'я, що ледащо скороход заснув!

— Заснув?!

— Атож, заснув. Я чую, як він хропе десь далеко-далеко. У мене від жаху підламались ноги. Ще хвилина — і я загину безславною смертю.

Я гукнув другого слугу, того самого, що цілився у горобця, й він умить виліз на найвищу вежу і, ставши навшпиньки, почав зорити вдалину.

— Ну що, бачиш поганця? — спитав я, задихаючись від люті.

— Бачу, бачу! Розлігся на моріжку під дубом неподалік від Пекіна і хропе... А поруч нього пляшка... Ну постривай, я тебе розбуджу!

Він вистрелив у вершечок того дуба, під яким спав скороход.

Жолуді, листя й гілля посипалися на сонька і збудили його.

Скороход підхопився, протер очі і кинувся бігти, як тороплений.

До четвертої години лишалося всього півхвилини, коли він ускочив до палацу з пляшкою китайського вина.

Можете собі уявити, як я зрадів!

Скуштувавши вина, султан у захваті вигукнув:

— Любий Мюнхаузене, дозвольте мені сховати цю пляшечку десь далі від вас. Я хочу випити її сам. Я й не думав, що на світі буває таке солодке і смачне вино.

Він замкнув пляшку в шафі, а ключі від неї поклав собі до кишені і наказав мерщій покликати скарбника.

— Я дозволяю своєму другові Мюнхаузену взяти з моїх комор стільки золота, скільки здужає піднести одна людина,— сказав султан.

Скарбник низько вклонився султанові й повів мене в палацове підземелля, ущерть повне коштовностей.

Я покликав свого силача. Він узяв собі на плечі все золото, що було в коморах у султана, і ми побігли до моря. Там я найняв величезний корабель і з горою навантажив його золотом.

Піднявши вітрила, ми заквапилися вийти в море, поки султан не схаменувся й не відняв у мене своїх скарбів.

ГОНИТВА

Але сталося те, чого я так боявся.

Тільки-но ми відпливли від берега, скарбник побіг до свого владаря і сказав йому, що я геть-чисто пограбував його комори. Султан страшенно розлютився і послав за мною навздогін увесь свій військовий флот.

Побачивши силу-силенну бойових кораблів, я, признаюся, не на жарт злякався.

"Ну, Мюнхаузене,— сказав я собі,— оце вже тобі край. Тепер уже тобі нема рятунку. Уся твоя спритність тобі не зарадить".

Я відчув, що моя голова, щойно укріпившися на плечах, знову ніби відділяється від тулуба.

Раптом до мене підійшов мій слуга, той, що мав могутні ніздрі.

— Не бійтеся, вони нас не доженуть! — сказав він сміючись, побіг на корму і, наставивши одну ніздрю на турецький флот, а другу на наші вітрила, підняв такий страшний вітер, що весь турецький флот за одну хвилину відлетів назад у гавань.

А наш корабель, що його підганяв мій могутній слуга, швидко помчав уперед і через день прибув до Італії.

ВЛУЧНИЙ ПОСТРІЛ

В Італії я зажив багатієм, але спокійне, мирне життя було мені не до серця.

Я поривався до нових пригод і подвигів.

Тому я дуже зрадів, коли почув, що недалеко від Італії спалахнула нова війна: англійці воювали з іспанцями.

Не гаючи й хвилини, скочив я на коня і помчав на поле битви.

Іспанці саме облягали англійську фортецю Гібралтар; я мерщій пробрався до обложених.

Генерал, який командував фортецею, був мій добрий приятель. Він зустрів мене з розкритими обіймами і заходився показувати мені свої нові укріплення, бо він знав, що я можу дати йому розумну й корисну пораду.

Стоячи на мурі Гібралтара, я бачив крізь підзорну трубу, що іспанці наводять жерло своєї ґармати якраз на те місце, де ми обидва стояли.

Не гаючи й хвилини, я наказав, щоб на це саме місце поставили величезну гармату.

— Навіщо? — спитав генерал.

— Ось побачиш! — відказав я.

Як тільки гармату підкотили до мене, я націлив її жерло в самісіньке жерло ворожої гармати і, коли іспанський гармаш підніс до своєї гармати гніт, я голосно скомандував:

— Вогонь!

Обидві гармати гримнули заразом.

Сталося те, чого я сподівався: у тій точці, яку я собі намітив, двоє ядер — наше і вороже — стукнулися так, що страх, і вороже ядро полетіло назад.

Уявіть собі: воно полетіло назад на іспанців.

Воно відірвало голову іспанському гармашеві і шістнадцятьом іспанським солдатам.

Воно збило щогли у трьох кораблів, що стояли в іспанській гавані, і помчало просто в Африку.

Пролетівши ще двісті чотирнадцять миль, воно впало на покрівлю вбогої іспанської халупи, де жила якась бабуся. Бабуся лежала горілиць і спала з роззявленим ротом. Ядро пробило покрівлю, влучило бабусі просто в рот, вибило їй останні зуби і застрягло в горлянці — ні туди, ні сюди!

До халупи вбіг бабусин чоловік, людина гаряча і кмітлива.

Він засунув руку їй у горлянку і спробував витягти звідти ядро, але воно й не зворухнулося.

Тоді він підніс їй до носа добрячу пучку тютюну; вона чхнула, та так гарненько, що ядро вилетіло вікном надвір!

Он скільки лиха накоїло іспанцям їхнє ж таки ядро, яке я послав їм назад.

Та й наше ядро було їм не на радість: воно влучило в їхній військовий корабель і пустило його на дно, а на кораблі було двісті іспанських матросів!

Отже, англійці виграли цю війну головним чином завдяки моїй винахідливості.

— Спасибі тобі, любий Мюнхаузене,— сказав мій друг генерал, міцно стискаючи мені руки.— Якби не ти, ми пропали б. Нашою блискучою перемогою ми завдячуємо лише тобі.

— Дрібниці, дрібниці! — сказав я. — Я завжди радий служити своїм приятелям.

Щоб віддячити за мою послугу, англійський генерал хотів надати мені чин полковника, але я, бувши людиною дуже скромною, відмовився від такої високої честі.

ОДИН СУПРОТИ ТИСЯЧІ

Я так і сказав генералові: — Не треба мені ні орденів, ані чинів! Я допомагаю вам по-дружньому, безкорисливо. Просто я люблю англійців.

— Спасибі тобі, друже Мюнхаузен! — сказав генерал, ще раз потискуючи мені руки.— Допомагай нам, будь ласка, й надалі.

— Залюбки,— відповів я і поплескав старого по плечу.— Я радий служити британському народові.

Незабаром мені знову випала нагода допомогти моїм друзям англійцям.

Я перевдягнувся іспанським священиком і, коли настала ніч, прокрався у ворожий табір.

Іспанці спали як убиті, і ніхто не побачив мене. Я тихенько взявся до роботи: пішов туди, де стояли їхні страшні гармати, і швиденько-швиденько почав кидати ці гармати в море одну за одною — геть далі від берега.

Це було не так-то легко, бо всіх гармат було понад триста.

Упоравшись із гарматами, я постягав насеред табору всі дерев'яні тачки, брички, вози, гарби, які тільки в таборі знайшлися, скидав їх на одну купу й підпалив.

Вони спалахнули, як порох. Почалася страшенна пожежа.

Іспанці прокинулися і з відчаю забігали по табору.

їм з переляку здалося, що вночі у їхньому таборі побувало сім чи вісім англійських полків.

Вони не могли й подумати, що цей розгром вчинила одна людина.

Іспанський головнокомандувач від жаху кинувся тікати і, не спиняючись, біг два тижні, аж поки добіг до Мадріда.

Усе його військо чкурнуло за ним, не сміючи навіть озирнутися назад.

Таким чином, завдяки моїй хоробрості, англійці остаточно зломили ворога.

— Що б ми робили без Мюнхаузена? — казали вони і, тиснучи мені руки, називали мене рятівником англійської армії.

Англійці були такі вдячні мені за подану допомогу, що запросили мене до Лондона погостювати.

Я охоче поселився в Англії, і гадки не маючи про те, які пригоди чекають на мене в цій країні.

ЛЮДИНА-ЯДРО

А пригоди були жахливі.

Гуляючи якось околицями Лондона, я дуже втомився і мені схотілось прилягти спочити. День був літній, сонце пекло немилосердно, я мріяв про холодок де-небудь під розлогим деревом. Але дерева поблизу не

було, і я, шукаючи прохолодного куточка, вліз у жерло старої гармати і зараз же заснув міцним сном.

А треба вам сказати, що саме того дня англійці святкували мою перемогу над іспанською армією і на радощах били з усіх гармат.

До гармати, в якій я спав, підійшов гармаш і вистрелив.

Я вилетів з гармати, як добряче ядро, і, перелетівши на той бік річки, потрапив у двір якогось селянина. На щастя, у дворі було складене м'яке сіно. Я ввігнався в нього головою — якраз у середину великого стогу. Це врятувало мені життя, але, звичайно, я знепритомнів.

Непритомний пролежав я три місяці.

Восени сіно подорожчало, і господар забажав продати його. Наймити обступили мій стіг і заходились ворушити його вилами. Від їхніх гучних голосів я опритомнів. Сяк-так видершись на вершок стогу, я зірвався вниз і, впавши господареві просто на голову, ненароком скрутив йому в'язи, від чого він одразу й переставився. А втім, ніхто дуже й не плакав за ним. Він був безсовісний скнара і не платив своїм наймитам грошей. До того ж він був жадібний гендляр: продавав своє сіно лише тоді, коли на нього була найвища ціна.

СЕРЕД БІЛИХ ВЕДМЕДІВ

Мої друзі були щасливі, що я зостався живий. Взагалі, у мене було багато друзів, і всі вони ніжно любили мене. Можете собі уявити, як вони зраділи, коли дізналися, що я не вбитий. Вони давно вважали мене мертвим.

Найдужче радів славетний мандрівник Фіппс, який саме в цей час збирався рушати в експедицію до Північного полюса.

— Любий Мюнхаузене, я в захваті, що можу вас обняти! — вигукнув Фіппс, тільки-но я став на порозі його кабінету.— Ви повинні негайно їхати зі мною як мій найближчий друг! Я знаю, що без ваших мудрих порад мені там не пощастить!

Я, звісно, одразу погодився, і через місяць ми вже були неподалік від полюса.

Одного разу, стоячи на палубі, я помітив удалині високу крижану гору, на якій борюкалися двоє білих ведмедів.

Я вхопив рушницю і скочив з корабля просто на плавучу крижину.

Важко було мені дертися по гладеньких, як дзеркало, крижаних стрімчаках та скелях, щохвилини скочуючись донизу і ризикуючи провалитися в безодню, але, незважаючи на перешкоди, я дістався вершини гори і підійшов майже впритул до ведмедів.

І раптом зі мною скоїлося лихо: збираючись вистрелити, я підсковзнувся на льоду і впав, при чому вдарився головою об лід і тієї ж миті знепритомнів.

Коли через півгодини свідомість повернулися до мене, я ледве не закричав від жаху: величезний білий ведмідь насів на мене і. роззявивши пащу, збирався повечеряти мною.

Рушниця моя лежала далеко на снігу.

А втім, рушниця була тут ні до чого, бо ведмідь усією своєю вагою наліг мені на спину і не давав поворухнутися.

На превелику силу я вийняв з кишені свій маленький складаний ножик і, не довго думаючи, відрізав ведмедеві три пальці на лівій нозі.

Він заревів і на мить випустив мене з своїх страшних обіймів.

Скориставшися з цього, я із звичайною для мене хоробрістю підбіг до рушниці і вистрелив у лютого звіра. Звір так і впав у сніг.

Але на цьому не скінчились мої злигодні: постріл розбудив кілька тисяч ведмедів, що спали на льоду недалеко від мене.

Ви тільки уявіть собі: кілька тисяч ведмедів! Вони всією юрмою посунули на мене. Що я мав робити? Ще хвилина — і мене розшматують люті хижаки. І раптом мені спала блискуча думка. Я схопив ніж, підбіг до вбитого ведмедя, здер із нього шкуру і натяг її на себе. Еге ж, я натяг на себе ведмежу шкуру! Ведмеді обступили мене. Я був певний, що вони витягнуть мене з моєї шкури і роздеруть на клапті. Але вони обнюхували мене і, подумавши, що я ведмідь, мирно відходили один за одним.

Скоро я навчився рикати по-ведмежому і ссав лапу достоту як ведмідь.

Звірі поставилися до мене дуже довірливо, і я вирішив скористатися з цього.

Один лікар розказував мені, що рана в потилицю призводить до блискавичної смерті. Я підійшов до найближчого ведмедя і загнав йому свій ніж просто в потилицю. Я не сумнівався: якщо звір уціліє, він негайно роздере мене. На щастя, моя спроба вдалася. Ведмідь упав мертвий, не встигнувши навіть заревти.

Тоді я вирішив таким же чином спекатися й решти ведмедів. Це мені було не так-то й важко зробити. Хоч вони бачили, як падали їхні товариші, але оскільки мали мене за ведмедя, то й не могли здогадатися, що їх убиваю я.

За якусь там годину я забив кілька тисяч ведмедів.

Вчинивши цей подвиг, я повернувся на корабель до свого приятеля Фіппса і розповів йому все.

Він дав мені сотню дебелих матросів, і я повів їх на крижану. Вони оббілували убитих ведмедів і перетягли ведмежі туші на корабель.

Туш було так багато, що корабель не міг рушити далі. Нам довелося повернутися додому, дарма що ми не доїхали до місця свого призначення.

Ось чому капітан Фіппс так і не відкрив Північного полюса.

ДРУГА ПОДОРОЖ НА МІСЯЦЬ

Повернувшись до Англії, я дав собі слово ніколи більше не подорожувати, але не минуло й тижня, як мені довелося знову вирушити в дорогу.

Річ у тім, що один мій родич, людина немолода й багата, забрав собі чомусь у голову, ніби на світі є країна, в якій живуть велетні.

Він просив мене будь-що знайти для нього цю країну і як винагороду обіцяв залишити мені великий спадок. Дуже вже хотілось йому подивитися на велетнів!

Я погодився, спорядив корабель, і ми вирушили в Південний океан.

По дорозі ми не зустріли ніякої дивини, крім кількох летючих жінок, що пурхали в повітрі, як метелики. Погода була чудова.

Але на сімнадцятий день знялася велика буря.

Вітер був такий міцний, що підкинув наш корабель над водою і поніс його, як пушинку, в повітрі! Все вище, і вище, і вище! Шість тижнів шугали ми над найвищими хмарами. Нарешті побачили круглий блискучий острів.

Це, звичайно, був Місяць.

Ми знайшли зручну гавань і вийшли на місячний берег. Внизу, далеко-далеко, ми побачили

іншу планету — з містами, лісами, горами й ріками. Ми здогадалися, що то Земля, яку ми покинули.

На Місяці нас оточили якісь превеликі чудовиська, що сиділи верхи на триголових орлах. Ці птахи у мешканців Місяця за коней.

Саме тоді місячний цар вів війну з імператором Сонця. Він одразу ж запропонував мені стати на чолі його армії і повести її в бій, але я, звичайно, рішуче відмовився.

На Місяці все набагато більше, ніж на Землі. Мухи там завбільшки з овець, кожне яблуко не менше, ніж кавун.

Замість зброї у мешканців Місяця редька. Вона заміняє їм списи, а коли немає редьки, вони воюють голуб'ячими яйцями. Замість щитів у них гриби-мухомори.

Бачив я там кількох мешканців однієї далекої зірки. Вони приїжджали на Місяць торгувати, їхні обличчя були схожі на собачі писки, а їхні очі сиділи або на кінчику носа, або внизу під ніздрями. У них не було ні повік, ні вій, і, лягаючи спати, вони затуляли очі язиком.

Гаяти час на їжу місячним мешканцям ніколи не доводиться. Ліворуч на животі є в них особливі дверчата: вони відчиняють їх і кладуть туди

їжу. Потім зачиняють дверчата до наступного обіду, а він у них буває раз на місяць. Вони обідають лише дванадцять разів на рік!

Це дуже зручно, але навряд чи земні ненажери й ласуни згодилися б обідати так рідко.

Місячні мешканці виростають просто на деревах. Ці дерева дуже гарні, у них яскраво-червоне гілля. На гіллі ростуть величезні горіхи з незвичайно міцною шкаралущею.

Коли горіхи достигнуть, їх обережно знімають з дерев і складають у льох.

Як тільки цареві Місяця треба нових людей, він наказує кинути ці горіхи в окріп. Через годину горіхи лускаються, і з них вискакують готові-готовісінькі місячні люди. Цим людям не треба вчитися. Вони зразу народжуються дорослими і вже знають своє ремесло. З одного горіха вискакує сажотрус, з другого — шарманщик, з третього — морозивник, з четвертого — солдат, з п'ятого — кухар, з шостого — кравець.

І кожний одразу ж береться до свого діла: сажотрус лізе на дах, шарманщик грає, морозивник вигукує: "Гаряче морозиво!" (бо на Місяці лід гарячіший від вогню), кухар біжить на кухню, а солдат стріляє у ворога. Постарівши, місячні люди не вмирають, а тануть у повітрі, як дим або пара.

На кожній руці у них один-однісінький палець, але працюють вони так спритно, як ми п'ятірнею.

Голову свою вони носять під пахвою і, вирушаючи мандрувати, залишають її вдома, щоб вона не зіпсувалася в дорозі.

Вони можуть радитися зі своєю головою, навіть коли перебувають далеко від неї! Це дуже зручно.

Якщо цар забажає дізнатися, що думає про нього його народ, він залишається вдома і лежить на дивані, а його голова непомітно проникає в чужі домівки і підслуховує всі розмови.

Виноград на Місяці нічим не відрізняється від нашого.

Для мене немає ніякісінького сумніву, що град, який падає інколи на Землю, і є отой місячний виноград, зірваний бурею на місячних полях.

Якщо ви хочете покуштувати місячного вина, зберіть кілька градин і дайте їм гарненько розтанути.

Місячним мешканцям живіт править за чемодан. Вони можуть зачиняти і відчиняти його, коли їм заманеться, і класти в нього усе що завгодно. У них немає ні шлунка, ні печінки, ні серця, отож усередині вони геть порожні.

Очі свої вони можуть виймати і вставляти. Тримаючи око в руці, вони бачать ним так добре, наче воно в них у голові. Якщо око зіпсується чи загубиться, вони йдуть на базар і купують собі нове. Тому на Місяці дуже багато людей, які торгують очима. Там раз по раз читаєш на вивісках: "Дешево продаються очі. Великий вибір оранжевих, червоних, лілових і синіх".

Щороку в місячних мешканців нова мода на колір очей.

Того року, що я був на Місяці, в моді були зелені й жовті очі.

Але чому ви смієтесь? Невже ви гадаєте, що я кажу вам неправду? Ні, кожне моє слово — чистісінька правда, а якщо ви не вірите мені, нуте

самі на Місяць. Там ви побачите, що я нічого не вигадую і розказую вам саму лише правду.

СИРНИЙ ОСТРІВ

Не моя в тім вина, що зі мною трапляються такі дива, яких не траплялося ні з ким.

Це тому, що я люблю мандрувати і завжди шукаю пригод, а ви сидите вдома і нічого не бачите, хіба що чотири стіни своєї кімнати. Якось, скажімо, я вирушив у далеке плавання на великому голландському кораблі. Раптом у відкритому океані на нас налетів ураган, який умить позривав у нас усі вітрила і поламав усі щогли.

Одна щогла впала на компас і розбила його вщент.

Усім відомо, як важко керувати кораблем без компаса. Ми збилися з дороги і не знали, куди ми пливемо.

Три місяці нас кидало по хвилях океану то в той, то в той бік, а потім занесло хтозна й куди, і ось одного чудового ранку ми помітили незвичайну переміну в усьому. Море з зеленого зробилося біле. Вітерець приносив якісь ніжні, любі пахощі. Нам стало дуже приємно й весело.

Невдовзі ми побачили пристань, і через годину ввійшли у простору гавань. Замість води в ній було молоко!

Ми швиденько висадилися на берег і почали жадібно пити з молочного моря.

Поміж нас був один матрос, який не зносив запаху сиру. Коли йому показували сир, його починало нудити. І ось як тільки ми вийшли на берег, йому одразу стало погано.

— Заберіть у мене з-під ніг оцей сир! — кричав він.—Я не хочу, я не можу ходити по сирові!

Я нахилився до землі і все зрозумів.

Острів, до якого пристав наш корабель, було зроблено з чудового голландського сиру.

Так, так, не смійтеся, я кажу вам найщирішу правду: замість глини у нас під ногами був сир.

Не диво, що мешканці цього острова споживали самий тільки сир! Але сиру цього не меншало, бо за ніч його виростало рівно стільки, скільки з'їдалося протягом дня.

Весь острів був у виноградниках, але виноград там незвичайний: стиснеш його в кулаці — з нього замість соку тече молоко.

Мешканці острова—високі, гарні люди. У кожного з них по три ноги. Завдяки трьом ногам вони вільнісінько тримаються на поверхні молочного моря.

Хліб тут росте печений, просто вже готовий, тож мешканцям острова не доводиться ні сіяти, ні орати. Я бачив багато дерев, що рясніли солодкими медяниками.

Прогулюючись Сирним островом, ми відкрили сім річок, що текли молоком, і дві річки, що текли густим і смачним пивом.

Сказати правду, ці пивні річки сподобалися мені дужче, ніж молочні.

Взагалі, гуляючи островом, ми бачили багато див.

Найдужче вразили нас пташині гнізда. Вони були прездоровенні. Одно орлине гніздо, приміром, було вище від найвищого будинку. Воно все було звите з велетенських дубових стовбурів. У ньому ми знайшли п'ять сотень яєць, кожне завбільшки з добрячу діжку.

Ми розбили одне яйце, і з нього вилізло пташеня, разів у двадцять більше від нашого дорослого орла.

Пташеня запищало. До нього на допомогу прилетіла орлиця. Вона вхопила нашого капітана, підняла його до найближчої хмари і звідти кинула в море.

На щастя, він був дуже добрий плавець і за кілька годин дістався до Сирного острова уплав.

В одному лісі я був свідком кари.

Острів'яни повісили на дереві трьох чоловіків догори ногами. Небораки стогнали і плакали. Я спитав, за що їх так тяжко карають. Мені відповіли, що вони — мандрівники, які щойно повернулися з далекої подорожі й нахабно брешуть про свої пригоди.

Я похвалив острів'ян за таку мудру кару брехунам, бо я просто не зношу брехні і сам завжди розповідаю найщирішу правду.

Та ви, певно, й самі помітили, що в усіх моїх оповіданнях немає й слова брехні, і я щасливий, що всі близькі мені люди завжди мали мене за найправдивішу людину.

Повернувшись на корабель, ми одразу ж підняли якір і відпливли від чудесного острова.

Усі дерева, що росли на березі, ніби за чиїмось знаком, двічі вклонилися нам у пояс і знову випростались, ніби й не вони.

Зворушений їхньою незвичайною люб'язністю, я зняв капелюх і послав їм прощальний привіт.

КОРАБЛІ, ПОГЛИНУТІ РИБИНОЮ

У нас не було компаса, тому ми довго блукали по незнайомих морях.

Наш корабель раз по раз оточували страшні акули, кити й інші морські чудовиська.

Аж ось ми натрапили на рибину, таку величезну, що, стоячи біля її голови, ми не могли побачити її хвоста.

Коли рибині схотілося пити, вона роззявила пащу, і вода рікою попливла їй у горлянку, тягнучи за собою наш корабель. Можете собі уявити, яку тривогу ми пережили! Навіть я, нащо вже відчайдух, а й то затремтів од страху.

Але в череві у рибини виявилось тихо, ніби в гавані.

Усе воно було вщерть набите кораблями, що їх давно вже поглинуло жадібне чудовисько. О, коли б ви знали, як там було темно! Адже ми не бачили ні сонця, ні зірок, ні місяця.

Рибина пила воду двічі на день, і щоразу, коли вода вливалася їй у горлянку, наш корабель здіймало на високих хвилях. Іншим часом у череві в рибини було сухо.

Діждавшись, поки вода спала, ми з капітаном зійшли з корабля погуляти. Тут ми зустріли моряків з усього світу: шведів, англійців, португальців... У риб'ячому череві їх було десять тисяч. Багато хто з них жив там уже кілька років. Я запропонував зібратися разом і обміркувати план звільнення з цієї задушливої тюрми. Мене обрали головою, але

саме в ту хвилину, коли я відкрив збори, клята рибина почала знов пити, і ми всі порозбігалися по своїх кораблях.

Другого дня ми знову зібралися, і я подав пропозицію: зв'язати дві найвищі щогли і, як тільки рибина роззявить рота, поставити їх сторчма, щоб вона не могла стулити щелепи.

Тоді вона так і зостанеться з роззявленою пащею, і ми вільно випливемо з її черева.

Мою пропозицію було прийнято одноголосно.

Двісті найдужчих матросів поставили в роті чудовиська сторчма дві височезні щогли, і воно не могло стулити рота. Кораблі весело випливли з черева у відкрите море. Виявилося, що в череві цього велета було сімдесят п'ять кораблів. Можете собі уявити, який завбільшки був тулуб!

Щогли ми, звісно, так і залишили в роззявленій пащі рибини, щоб вона більше нікого не здужала проковтнути.

Визволившись із полону, ми, звичайно, захотіли знати, де перебуваємо. Виявилося — у Каспійському морі. Це дуже здивувало нас усіх, тому що Каспійське море закрите: воно не сполучається ні з якими іншими морями.

Але триногий учений, якого я прихопив на Сирному острові, пояснив мені, що рибина запливла в Каспійське море через якийсь підземний канал.

Ми попрямували до берега, і я мерщій подався на суходіл, заявивши своїм супутником, що більше ніколи не поїду, що з мене досить і того клопоту, якого я набрався за ці роки, а тепер я хочу відпочити.

СУТИЧКА З ВЕДМЕДЕМ

Але тільки-но я виліз із човна, на мене накинувся величезний ведмідь. Це був страховинний звір незвичайних розмірів.

Він розшматував би мене вмить, але я схопив його за передні ноги і так міцно стис їх, що ведмідь заревів з болю.

Я знав, що як тільки я його пущу, він умить роздере мене, і тому тримав його три дні й три ночі, аж поки він помер з голоду. Так, він помер з голоду, бо ведмеді приморюють свій голод лише тим, що смокчуть свої лапи. А цей ведмідь ніяк не міг посмоктати своїх лап і тому загинув голодною смертю.

Відтоді жоден ведмідь не наважується напасти на мене.